

HODNOTA STATKU KOLEKTIVNÍ SPOTŘEBY

Beáta Mikušová Meričková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici; Jan Stejskal, Univerzita Pardubice*

Úvod

Definice statku kolektivní spotřeby – kolektivního statku se poprvé objevuje v univerzální *neoklasické teorii rovnováhy a Paretovského optima* (Pareto, Schvier, 1927), která řeší problém optimální alokace zdrojů v případě existence statku kolektivní spotřeby. V návaznosti na průkopnické práce Knuta Wicksella (Wicksell, 1964, 1994) a Ericka Lindhala (Lindhal 1964) ve vztahu k analýze zdaňování a veřejných výdajů jako integrovaného systému se zformoval základ *prvního – normativního přístupu ke kolektivním statkům* v rámci teorie ekonomie blahobytu (Hicks, 1939; Kaldor, 1939).

Impulzem ke vzniku *druhého pozitivního přístupu ke kolektivním statkům* byly myšlenky představitelů neoliberalismu a jejich snaha o rozpracování paradigmatu všeobecné rovnováhy a společenského optima (blahobytu). Je možné je najít v pracích Richarda A. Musgravea (1959, 1994) – Teorie dobrovolné spolupráce jako podstata kolektivismu; Howarda Bowena (1948) – Teorie poptávky po kolektivních statcích a kolektivního rozhodování. *Pozitivní přístup ke kolektivním statkům* se však naplno rozvinul v řešení problémů kolektivního rozhodování v teorii veřejné volby. Byl výrazně inspirován Wicksellovými myšlenkami (Arrow, 1951; Buchanan, Tullock, 1962; Buchanan, 1969; Johnson, 1997).

I když jde o dominantně proti intervencionisticky orientované směry ekonomického myšlení, všechny připouštějí nutnost státních zásahů v podobě veřejného financování a produkce vybraných statků, jež jsou specifické svými ekonomickými vlastnostmi a nemohou být produkovány běžnými tržními principy. Ekonomický trh v případě těchto statků selhává, rozhodování o jejich financování a produkci tedy přebírá stát v rámci politického trhu. Ne vždy však mají tato rozhodnutí, realizovaná v duchu „veřejného zájmu“, čistě ekonomický racionální důvod (Niskanen, William, 1971; Raguseo, Kuvíková, 2008) a jsou spojené s větší či menší mírou neefektivnosti (Baumol, 1965; Malý, Soukopová, 2013; Nemeč, Ochrana, Šumpíková, 2008; Nemeč, Meričková Štrangfeldová, 2010; Ochrana, Nekola, 2009), která je ospravedlňována „problémem černého pasažéra“ nebo neochotnou spotřebitelem zaplatit za spotřebu statku, z které ho není technicky možné vyloučit.

---

* Vznik tohoto článku byl podpořen Ministerstvem kultury ČR v rámci projektu č. 163/MK-S 4743/2013 OULK s názvem „Metodika měření hodnoty služeb knihoven“ a rovněž je výstupem řešení projektu financovaného GAČR č. P403/12/0366 „Identifikace a evaluace regionálně specifických faktorů úspěšnosti reforem v duchu NPM – země CEE.“

Jedním z důvodů neefektivnosti je problém hodnocení *ex-post* užítu *spotřebitele kolektivního statku – hodnoty kolektivního statku*. Navíc základní koncept neoklasické ekonomie – *homo oeconomicus* je v rozporu s pozorovanou realitou okolo nás. Závěry neoklasických ekonomických teorií nemusí mít univerzální platnost, abstrahují totiž od behaviorálních prvků analyzovaných ekonomických problémů (Mises, 2006).

Na tento problém reaguje nová ekonomická subdisciplína – *experimentální ekonomie*, která při řešení ekonomických problémů zohledňuje exogenní změny při dodržení pravidla *ceteris paribus* a tak objevuje významné prvky v chování ekonomických subjektů (Roth, Kagel, 1995). Impulzem ke vzniku experimentální ekonomie byly i práce Nová teorie indifferenčních křivek (Thurston, 1931), Teorie her a ekonomického chování (Neumann, Morgenstern, 1944).

V současnosti metodologický aparát v této nové ekonomické subdisciplíně našel uplatnění v řešení již zmíněného problému černého pasažéra při existenci kolektivních statků (Holt, Laury, 1997; Isaac, 1985; Isaac, Walter, Williams, 1990; Ledyard, 1995; Šeneklová, Špalek, 2009; Špalek, Berná, 2012).

Cílem příspěvku je na základě kritické analýzy vnímání kolektivního statku v mainstreamové ekonomické teorii státních intervencí reprezentované neoklasickou ekonomickou teorií a moderním neoliberalismem rozvinout teoretický pohled na opodstatněnost veřejného financování a produkce kolektivních statků, opírající se o výsledky vlastního ekonomického experimentu ověřujícího platnost teorie černého pasažéra jako základního argumentu státu v této oblasti. Autory realizovaný experiment simuluje reálnou situaci spotřeby veřejného statku, a proto byl z důvodu vyšší objektivity závěrů, vztahujících se k ochotě spotřebitelů zaplatit za veřejný statek, doplněn o průzkum ochoty spotřebitelů zaplatit za konkrétní veřejný statek (služby veřejných knihoven) v reálných podmínkách založený na metodice willingness to pay (WTP).

1. Hodnota veřejných statků, rozhodování o veřejných statcích, problém černého pasažéra

1.1 Hodnota statku

Co dělá objekt statkem? Co dělá statek vzácným? Podle Mengera (Menger, 1994) se objekt stává statkem, pokud: existuje neuspokojená lidská potřeba a tento objekt má vlastnosti, prostřednictvím kterých je ji možné uspokojit; člověk ví, že svoji potřebu může tímto objektem uspokojit a reálně ji i uspokojuje. Objekt se stává statkem, pokud je vhodným k uspokojování lidských potřeb.

Statek se stává vzácným (ekonomickým), pokud jeho dostupné množství není dostatečné k uspokojování potřeb všech lidí, kterým by mohl sloužit. Pokud je zásoba statku vyšší, než je požadováno při současné, ale i budoucí spotřebě, a mohou ho využívat všichni v daném prostoru, hovoří se o volném statku. Pokud se připustí v ekonomické teorii zaužívané tvrzení, že hodnota statku je daná jeho vzácností, rozsah spotřeby volného statku jednotlivcem v poměru k nekonečnému množství statku, měla by být

hodnota volného statku nulová a tedy i jeho užitečnost by měl být nulová. To však není pravda. Je to důvodem, proč (pokud se k hodnotě statku přistupuje z pohledu jednotlivce) hodnotu není možné ztotožnit s jeho vzácností, ale s užitečností, kterou statek spotřebiteli přináší. Ekonomické školy založené na metodologii striktního individualismu pojem volný statek vůbec nepoužívají (typicky Rakouská a Neorakouská ekonomická škola).

Hodnota statků je tedy čistě subjektivní a neexistuje objektivní způsob jak přidělit statkům univerzální hodnotu. Z tohoto pohledu má vnímání hodnoty statku (užitku statku pro spotřebitele) ordinalistický základ – spotřebitel je schopen zařadit statek dle užitku, který mu statek přináší ve spotřebě.

Při analýze hodnoty statků nestačí pouze poukazovat na její subjektivní charakter nebo užitkové vlastnosti. Stejně důležité je vnímat ji v hraničních (mezních) kategoriích (Teorie mezního užitku, Teorie hodnoty – Menger, 1994).

Pracující člověk totiž nikdy neohodnotí abstraktivní třídy (například automobil), ale konkrétní mezní množství, o kterém se rozhoduje při zohlednění celkové dostupné zásoby (automobil konkrétní značky, v konkrétní výbavě, dostupný u nejbližšího prodejce).

Na závěr této části je možné shrnout, že **hodnotu statku není možné stanovit univerzálně z pohledu vzácnosti. Metodologicky korektní je vztahovat hodnotu statku nejprve k užitečnosti, kterou přináší ve spotřebě**, a proto je nutné při stanovení hodnoty statku pracovat s ex-post užitkem spotřebitele tohoto statku.

1.2 Hodnota veřejného statku – ex-post užitek spotřebitele veřejného statku

„Od narození až do konce života je naše existence ovlivňována mnoha různými formami aktivit státu“ (Stiglitz, 1997). Je tomu tak bez ohledu na to, v jaké zemi lidé žijí. Státní intervence jsou součástí každé ekonomiky, liší se jen svým charakterem a rozsahem (Nemec, 1998). Významnou část z nich představuje poskytování veřejných statků. Záměrně tyto statky v této chvíli neoznačíme zaužívaným termínem veřejné ekonomie „kolektivní statky“, protože ne vždy je státní financování a produkce určitého statku podloženo ekonomickými důvody, ekonomickými vlastnostmi statku, které neumožňují jeho produkci na trhu (Samuelson, 1954; Nemec, 1996). Tímto ekonomickým důvodem je, že spotřebitel není ochoten za spotřebu statku platit, protože jej není možné technicky ze spotřeby statku vyloučit (např. veřejné osvětlení, národní obrana). Spotřebitel neprojeví své preference ve spotřebě statku, chybí tedy základní impuls pro produkci statku na ekonomickém trhu. Existují však i jiné než ekonomické důvody státních intervencí v podobě poskytování veřejných statků - uzavřená postikonstituční „smlouva“ (člen společnosti se vzdává v určité míře své individuální svobody, respektuje pravidla dané společenskou smlouvou, jejichž zavedení pro něj na straně jedné znamená určité transakční náklady, ale na druhé straně mu nevznikají externí náklady v podobě snížení jeho individuálního užitku, ke kterému by došlo, pokud by nebyl součástí společnosti; Buchanan, 1996), pareto-optimální změna (realokace zdrojů v rámci trhu, na kterém dojde ke zvýšení společenského přebytku daného jako součet přebytku spotřebitele a přebytku výrobce; Stiglitz, 1997), anebo výsledek „násilnic-

kého/demokratického aktu despoty/voleb následujícího jeho vlastní/většinové zájmy“ (vládnoucí skupina je schopna prosadit v rámci politického trhu rozhodnutí o veřejném financování a produkci statku odvolávajíc se na institut veřejného zájmu, jehož obsah si definuje sama, podle individuálních zájmů „nejsilnějších“ členů skupiny; Hayek, 1994).

Ať už jde o jakýkoliv důvod pro státní intervenci, alokační rozhodnutí o veřejných statcích, jsou realizované na politickém trhu. Jeho fungování je podstatně odlišné od fungování ekonomického trhu, kde se formují rozhodnutí o produkci soukromých statků na principech mechanismů tvorby poptávky, nabídky a ceny. Tyto odlišnosti musí být nevyhnutelně zohledněny v přístupech posuzování hodnoty veřejných statků.

Základním rozdílem fungování ekonomického a politického trhu je „skutečnost, že stát může získat v podstatě neomezené zdroje prostřednictvím nuceného výběru daní od obyvatelstva. Tyto zdroje jsou omezeny jen celkovým množstvím zdrojů ve společnosti. Soukromé firmy musí získávat svoje zdroje vždy od soukromých investorů (Rothbard, 2001). Poskytování veřejných statků na politickém trhu se tak neuskutečňuje prostřednictvím dobrovolných bilaterálních směn (u soukromých statků platí toto: směna se na ekonomickém trhu zrealizuje jen v případě, že kupující je ochoten zaplatit cenu, která zohledňuje náklady produkce a míru zisku akceptovanou prodávajícím, protože užitek kupujícího plynoucí ze spotřeby statku je vyšší než ztráta/náklady spojené s koupí statku - kupující i prodávající, vstupují do dvoustranné směny dobrovolně), ale prostřednictvím organizovaných multilaterálních směn (stát jako jediný z tří definovaných ekonomických subjektů spolu s domácnostmi a podniky má moc přinutit ostatní dva ekonomické subjekty chovat se v rozporu s logikou jejich individuálního racionálního jednání a platit/platit a spotřebovávat statky, pro které by se na základě vlastních individuálních preferencí v spotřebě nerozhodli).

Ekonomicky racionálním důvodem, proč se má statek realizovat prostřednictvím těchto organizovaných multilaterálních směn, proč má být veřejný, je, že spotřebitelé při jeho spotřebě neprojeví svoje preference, tj. ochotu poskytnout protihodnotu za uspokojení potřeby (jednoduše ochotu zaplatit za statek). Hovoří se taky o nevyloučitelnosti ze spotřeby statku, která je spolu s nedělitelností (nerivalitou) ve spotřebě ekonomickou charakteristikou kolektivních statků. Projevení preferencí, či ochoty zaplatit za spotřebu statku, která přináší užitek, se ztrácí u statků, u nichž nelze nikoho vyloučit ze spotřeby. Tento jev se ve veřejné ekonomii nazývá pojmem „problém černého pasažéra“ (Jackson, Brown, 2003). Tyto statky tedy nemohou vzniknout prostřednictvím dobrovolné bilaterální směny na ekonomickém trhu, ale jen prostřednictvím multilaterální směny organizované státem na politickém trhu.

V této oblasti existují dva problémy týkající se:

1. adekvátnosti rozhodnutí, že určitý statek se bude realizovat prostřednictvím této směny (ne všechny veřejné statky mají ekonomický charakter kolektivních statků),
a
2. efektivnosti realizace této směny.

Stát, který rozhoduje, které statky se budou realizovat prostřednictvím multilaterálních směn, nemůže rozhodnout správně. Důvod je velmi jednoduchý – nezná hodnotu statku, neboť nezná užítky těch občanů, kteří statek spotřebovávají a nezná ani ztráty (náklady) těch občanů, kteří svými daněmi na statek přispívají, ale nespotřebovávají ho. Bezplatné poskytování veřejných statků, které spotřebuje jen skupina občanů, přičemž na ně přispívají svými daněmi všichni občané, se děje v duchu redistribuce zvyšující společenský blahobyt, tj. blahobyt všech občanů (Pavel, Galuščák, 2012; Hronec, Štrangfeldová, 2013). Argument veřejného zájmu, rostoucího společenského blahobytu však stojí na velmi sporném porovnávání interpersonálních blahobytů jednotlivců – členů společnosti (Rothbard, 1977). Toto porovnávání je sporné, protože předpokládá, že vztah příjmu a individuálního blahobytu musí být nevyhnutelně přímo úměrný. Ne u každého však znamená víc peněz větší uspokojení jeho potřeb.

Ideální model rozhodování o veřejném statku na politickém trhu by musel podle Buchanana (Buchanan, 1998) a Wicksella (Wicksell, 1994) splňovat mimo specifických požadavků týkajících se zdanění/platby za statek (užitek každého spotřebitele ze spotřeby kolektivního statku je různý, protože průběh funkcí individuálního užitku je jedinečný, avšak spotřebitel nemá možnost se rozhodnout na základě porovnání užitku ze spotřeby statku, nebo projeví preference ve spotřebě statku/ochotu za spotřebu statku zaplatit, anebo ne – musí zaplatit daňovou cenu statku) podmínku jednomyslného souhlasu všech subjektů dotčených rozhodnutím. Toto rozhodování by řešilo problémy černého pasažéra, který je hlavním argumentem mainstreamové ekonomické teorie pro státní intervence v podobě financování a poskytování kolektivních statků reprezentované neoklasickou ekonomickou teorií a moderním neoliberalismem. V praxi politického trhu je však takovéto kolektivní rozhodování, splňující podmínku jednomyslnosti, nerealizovatelné. Nemuselo by být ale nutnou podmínkou pro efektivní rozhodování o veřejných statcích, pokud by se existence problému, který má toto rozhodování řešit (černý pasažér) s univerzální platností u veřejných statků, nepotvrdila. Řešením *první položené otázky – opodstatněnost rozhodování o veřejném financování statku* se zabývá první část aplikační části studie věnované ekonomickému experimentu testujícímu platnost teorie černého pasažéra.

Druhou položenou otázku týkající se efektivnosti zrealizování tohoto rozhodnutí – do jaké míry budou zastoupeny veřejné zdroje na financování statku, řeší druhá část aplikační studie, která je věnována průzkumu ochoty spotřebitelů zaplatit za konkrétní veřejný statek přístupem WTP (služby poskytované veřejnými knihovnami) v reálných podmínkách.

2. Opodstatněnost a efektivnost rozhodnutí o veřejném financování statku

2.1 Experimentální testování platnosti teorie černého pasažéra

Metodika výzkumu

Experiment má oproti jiným metodám v ekonomii dvě důležité přednosti: je to možnost replikace experimentu a absolutní kontrola nad ním (Smith, 1982). Při repli-

kaci se uskutečněný experiment odlišuje od původního určitými změnami, které jsou buď předmětem výzkumu, anebo mají dokázat, že neměněný fenomén je dostatečně významný. Tento postup se tak přibližuje fyzikálním experimentům v laboratoři, kde se vědci snaží izolovat určité jevy, které jsou následně podrobeny zkoumání.

Ve vztahu ke stanovenému cíli příspěvku jsou *předmětem zkoumání* preference spotřebitelů kolektivních statků, nebo ochota zaplatit za spotřebu statků, která jim přináší užitek a ze spotřeby, ze které je nelze vyloučit.

Výzkumná otázka ve formě vědeckého předpokladu je formulována na základě teorie černého pasažéra a výsledků mnoha doposud realizovaných ekonomických experimentů v oblasti kolektivních statků (Holt, Laury, 1997; Isaac, 1985; Isaac, Walter, Williams, 1990; Ledyard, 1995; Šenklová, Špalek, 2009; Špalek, Berná, 2012): jednotlivci dobrovolně přispívají v rozsahu 40–60 % z maximálního možného příspěvku celé skupiny na zabezpečení statku spotřebovávaného kolektivně.

*Objekt výzkumu*¹ představovalo 158 studentů veřejných vysokých škol ekonomického a neekonomického zaměření a soukromé vysoké školy ekonomické zaměření na Slovensku (veřejná a soukromá škola byly vybrány s cílem zajištění heterogenity názorů účastníků experimentu). Výběrový soubor byl ze 72 % tvořen ženami a 28 % muži. Ženy inklinují k častějšímu dobrovolnému přispívání na kolektivní účet než muži a to především pokud je jim dovolená možnost diskuse a dohody na společné strategii, v tomto směru tedy složení výběrového souboru mohlo ovlivnit závěry výzkumu

Experiment byl založen na modelu dobrovolného přispívání na kolektivní statek v podobě lineární hry s kolektivními statky:

$$Z_i = R_i - x_i + V \sum_{j=1}^n x_j \quad (1)$$

kde: Z_i peněžní benefit účastníka experimentu/získané body,

R_i celkové množství peněžních prostředků/bodů, kterými účastník disponuje,

x_i množství peněžních prostředků/bodů vložených na společný účet,²

V míra návratnosti příspěvku, který jednotlivec vložil na společný účet.³

Testování preferencí spotřebitelů kolektivních statků

Účastníci experimentu měli stanovené určité množství bodů (R_i), které mohou rozdělit mezi osobní/soukromý a kolektivní účet. Hodnota bodů na osobním účtu se ztrojnásobila, na kolektivním účtu zůstala stabilní. Avšak pro kolektivní účet platilo to, co pro kolektivní statek: tj. každý účastník získává všechny body nasbírané na kolektivním

1 Diplomová práce „Opodstatněnost státních intervencí v oblasti zabezpečování vybraných (kolektivních?) statků“ zpracovaná R. Chovanculiakem pod vedením B. Míkušové Meričkové v r. 2012 na Ekonomické fakultě UMB, Banská Bystrica.

2 Množství dobrovolně zaplacených peněžních prostředků za spotřebu kolektivního statku.

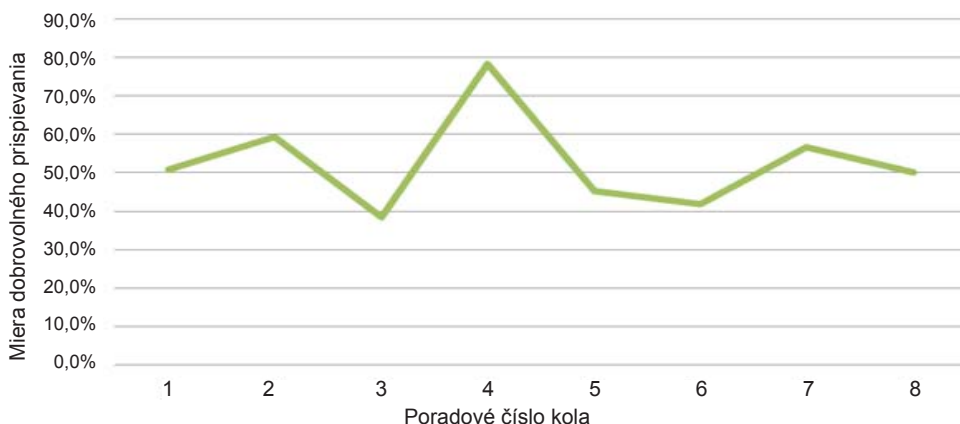
3 Skutečně zaplacená „cena“ za kolektivní statek. Čím je V vyšší, tím je tato cena nižší.

úctu (nedělitelnost) a zároveň nikomu není odepřena možnost podílet se na výnosu z kolektivního statku (nevylučitelnost). Z_i účastníka, který přispíval na kolektivní účet, bude záviset na ochotě ostatních účastníků přispívat na společný účet.

Experiment se realizoval v 8 kolech. V prvních třech kolech bez exogenního impulsu se účastníci experimentu chovali v souladu s konceptem homo oeconomicus. Nekooperovali, nepřispívali na kolektivní účet. Po exogenním impulsu v podobě změny pravidel hry ve 4. Kole, kdy byla účastníkům experimentu umožněná diskuse, se jejich strategie chování změnila směrem ke kooperaci a dobrovolnému přispívání na kolektivní účet. V šestém kole byli účastníci experimentu vystaveni dalšímu exogennímu impulsu – zvýšení míry zhodnocení bodů na kolektivním účtu na 1,5 násobek. Průběh experimentu znázorňuje graf na obrázku 1.

Obrázek 1

Ekonomický experiment testování preferencí spotřebitelů kolektivních statků

Zdroj: vlastní zpracování

2.2 Průzkum ochoty spotřebitelů zaplatit za služby veřejných knihoven v ČR

Metodika průzkumu

Ve výzkumu byla použita pro ocenění knihovnických služeb metoda kontingentního oceňování s aplikací přístupu willingness to pay – ochota platit (angl. zkratka WTP). Kontingentní oceňování je ekonomická analytická metoda používaná ke stanovování hodnoty, které spotřebitel přiřazuje jednotlivým statkům nebo službám (Missingham, 2005). Je aplikována od 90. let 20. století ve studiích o odpadech na životní prostředí a vlivu tzv. environmentálních statků a služeb.

Tato metoda je založena na schopnosti stanovit hodnotu statku jednotlivcem – spotřebitelem, občanem či příjemcem externality ad. Snaží se zjistit, kolik jsou jednotlivci ochotni platit, aby mohli spotřebovat určitý veřejný statek. Druhou možností je hodnota, kolik peněz by byli ochotni přijmout za zhoršení kvality života, za něž

by jim náležela určitá kompenzace – willingness to accept (angl. zkratka WTA). Současná literatura se ale zaměřuje ve velké míře jen na WTP. A to proto, že studie zaměřené na stanovení preference ukázaly významné rozdíly ve výsledcích při použití WTA a WTP. WTA je v kontextu možného zlepšení jasně spojena s právem na „status quo“. Pokud se jedná o možnou ztrátu „status quo“, pak je vhodným měřítkem WTP. Navíc přístup WTP poskytuje reálnější hodnotu očekávaného užitku, která vyplývá ze samotné podstaty racionálně uvažujícího a jednajícího člověka.

Metoda kontingentního oceňování (Aabo, 2007) netržních statků byla tedy nejprve vyvinuta v environmentální ekonomii a od té doby se rozšířila do několika dalších sektorů, jako je doprava, zdravotnictví, školství, sport a kultura. Je nepochybné, že tuto metodu lze s úspěchem použít pro finanční ohodnocení netržních užiteků plynoucích z aktivit veřejných knihoven. Metoda tedy umožňuje zjistit užitky (benefity) a porovnat je s náklady a využít tak například CBA metodu.

Věrohodnost a využitelnost kontingentního oceňování byla hodnocena porotou ekonomických odborníků v čele s nositeli Nobelovy ceny Kennethem Arrowem a Robertem Solowem. Byla posuzována podstata metody iniciované rozsáhlými škodami způsobenými ropnými skvrnami po katastrofě tankeru Exxon Valdez na Aljašce v roce 1989.

I přesto však stále existují obavy o validitu a spolehlivost výsledků kontingentního oceňování. Existuje řada studií v této oblasti, které byly zaměřeny na validaci a měření robustnosti metody kontingentního oceňování (většinou použité pro hodnocení veřejných služeb nebo veřejných politik). Na základě jejich výsledků lze použití kontingentního oceňování považovat za spolehlivou metodu pro stanovení hodnoty netržně poskytovaných statků. V této souvislosti je třeba upozornit na pozitivní trend a zkušenosti vyplývající z úspěšných aplikací této metody v praxi (některé z aplikací budou prezentovány v této publikaci dále).

Primární data vstupující do metody WTP byla získána pomocí empirického dotazníkového šetření formou elektronické verze dotazníku⁴ (typ CAWI). Dotazníkové šetření proběhlo v roce 2012 u vybrané veřejné knihovny, a to Městské knihovny v Praze (MKP).

Výzkum byl zaměřen na kvantifikaci užitku plynoucího z existence veřejné knihovny, resp. z existence nabídky veřejných služeb konečným spotřebitelům. Základní panel respondentů tvořili pouze návštěvníci MKP. Mezi členy panelu MKP byli vybráni jen uživatelé MKP, kteří splnili tato kritéria:

- věk 15+ (1994 a starší);
- alespoň 1 výpůjčka v roce 2010;
- uvedena e-mailová adresa;
- odpověděli v prvním kole dotazování, tedy souhlasili se zařazením do panelu.

Z panelu čtenářů byli respondenti, kteří byli osloveni elektronickým dotazníkem, vybráni prostým náhodným výběrem. Dotázáno bylo 11 397 návštěvníků MKP,

---

4 Dotazníkové šetření jako zakázku od nositele výzkumné úlohy realizovala sociologická agentura Sociores, www.sociores.cz.

návratnost dotazníků byla 19,5%. Základní soubor pro interpretaci výsledků tvořil 2 227 respondentů. Pro potřeby interpretací byla četnost základního souboru snižována o počty dotazníků, kde respondent příslušné otázky nevyplnil.

Vzhledem k počtu respondentů a omezením v jejich výběru je třeba konstatovat, že výsledky výzkumu je možné zobecňovat dle vypočtené míry spolehlivosti. Orientační interval spolehlivosti pro relativní četnost 50% je 2,08 na hladině významnosti 95% (tedy s 95% pravděpodobností se skutečná četnost nalézá v intervalu 50% $\pm$ 2,08). Další informace k výzkumu je možné nalézt ve Stejskal (2013).

Výzkumné otázky – zaměření výzkumu

V rámci dotazníkového šetření byly respondentům položeny různé otázky, z nichž každá byla vytvořena ke zjištění ochoty zaplatit za veřejnou službu (WTP) nebo přijmout kompenzaci za to, že službu nebude moci využívat (WTA). Ochota platit byla testována i otázkami s různým platebním mechanismem (prostřednictvím úhrady formou daňové asigance nebo přímé úhrady z daní).

WTP byla zjišťována následujícími elicitacími otázkami:

1. Knihovna je nyní financována z rozpočtu hlavního města Prahy. Když rozpočítáme současné náklady mezi všechny čtenáře, vychází to na 1 400 Kč na 1 čtenáře.⁵ Představte si, že by se zcela změnil systém financování knihovny a knihovna by byla financována pouze z ročních členských příspěvků od čtenářů. Byl/a byste ochotný/á platit tuto částku, tedy 1 400 Kč za rok?
2. A byl/a byste ochotný/á v této situaci ročně platit i vyšší částku na fungování knihovny? Ano/Ne
3. A jakou částku byl/a byste ochotný/á v této situaci ročně platit na fungování knihovny?

WTA byla zjišťována následující otázkou:

1. Představte si, že knihovna přestala přijímat nové čtenáře, ale stávající čtenáři mohou převést svoji legitimaci na začátku každého roku na někoho jiného, kdo bude místo nich využívat služby knihovny. Jakou nejmenší částku byste přijal/a za to, že byste převedl/a na 1 rok členství v knihovně na někoho jiného?

Otázky na určení daňové asigance byly položeny takto:

1. Představte si, že byste mohl/a rozhodovat o tom, jak se naloží s 10 000 Kč z vámi placených daní. Tuto částku byste mohl/a rozdělit libovolně mezi neziskové organizace jako jsou školy, divadla, galerie, ZOO, charita apod.
2. Pokud by tedy byla tato možnost, kolik korun z celkem 10 000 Kč byste připsal/a knihovně?

5 Částka 1400 Kč představuje skutečné roční náklady Městské knihovny v Praze v roce 2012 přepočtené na 1 čtenáře. Zdroj: Výroční zpráva Městské knihovny v Praze za rok 2012.

Konečně, ochota přispět z vlastních daní byla zjišťována takto:

1. Pokud byste mohl/a mít daně nižší o roční příspěvek zaplacený knihovně, v jaké výši byste byl/a ochotný/á knihovně přispívat?

Díličí výsledky výzkumu

Po analýze výsledků dotazníkového šetření lze souhrnně konstatovat, že uživatelé MPK:

- dokáží a jsou ochotni vyjádřit ochotu platit za knihovnické služby. Z celkového počtu respondentů se pozitivně vyjádřilo (že by byli ochotni platit) 80,6 % respondentů. Zbylí respondenti jsou černými pasažéry, neboť také spotřebovávají služby poskytované knihovnou a přesto nejsou ochotni za spotřebu platit;
- právě vyjádřená ochota platit za služby znamená, že si jejich uživatelé uvědomují jejich užitečnost. Vzhledem k abstraktnosti dotazu uvádí různé vysoké částky (je to patrné zejména u věkové skupiny do 35 let). Je třeba podrobněji zkoumat styl pokládání otázek tak, aby respondent byl co nejobektivnější ve svých vyjádřeních.

Ze získaných všeobecných výsledků vyplývá, že částka, kterou by respondenti byli ochotni přispět knihovně ze svého disponibilního důchodu, odpovídá hodnotě mediánu 200 Kč/rok. Respondenti, zastupující věkové kategorie do 26 let a nad 65 let, by byly ochotni ze svého disponibilního důchodu platit nižší částku, a to necelých 100 Kč/rok.

Z výsledků jasně vychází, že styl a charakter dotazu mohou ovlivnit získanou hodnotu (samozřejmě i vlivem rozdílnosti přístupu WTP a WTA). Proto autoři položili respondentům upravený dotazy směřující na ochotu platit jiným platebním instrumentem než jen příspěvkem ze svého důchodu. Dotazy tedy obsahovaly i nabídku následujících platebních prostředků:

- daňová asignace (s nabídkou substitučních možností) – TAXASSIGN,
- určení výše z odvodu své uhrazené daně (jen pro MKP) – TAXCONTR.

Zjistilo se, že více finančních prostředků by respondenti byli ochotni platit knihovně v případě, že by se jednalo o finanční prostředky z daňové asignace. Výsledná částka ročního příspěvku knihovně vyjádřená hodnotou mediánu je přibližně 450 Kč. Tuto částku by zaplatilo 73 % ze všech respondentů (tedy 1 609 platných pro analýzu) ve věkovém rozmezí 27–55 let. Průměrná částka pak odpovídá hodnotě 2 185 Kč, ale z důvodu existence extrémních hodnot v základním souboru je tato průměrná částka nevhodná a nelze ji považovat za vypovídající.

Průměrná WTA byla více než 6 krát větší než WTP (tabulka 1). Tento poměr odpovídá výsledkům předchozích studií (např. Aabo, 2005; Aabo, 2007). U WTA je však zřejmá vysoká směrodatná odchylka způsobená zejména několika extrémně vysokými hodnotami. Z celkových 10 000 Kč činila průměrná daňová asignace pro knihovnu 2 329 Kč. Podobně jako pro WTP je zde viditelná relativně nízká směrodatná odchylka hodnot. Ochota přispět z vlastních daní je nižší ve srovnání s daňovou asignací. Výsledek může být ovlivněn i tím, že v základním souboru byli zahrnuti i studenti

a důchodci, kteří ze svého příjmu daně neplatí. Tedy *tax contribution* u skupiny důchodců byl pouze 420 Kč, kdežto *tax assignment* přesáhl 2700 Kč, což je více než průměrná hodnota v celém základním souboru.

Tabulka 1
Základní popisné statistiky výstupních proměnných

Proměnná v Kč	Průměr	Medián	Sm. odch.	Min	Max	N
WTP	642	500	562	0	3 000	1 773
WTA	4 024	200	27 700	0	1 000 000	1 845
TAXASSIGN	2 329	2 000	2 006	2	10 000	1 739
TAXCONTR	1 032	500	5 118	0	120 000	1 852

Zdroj: vlastní zpracování

Pro další průzkumy je nezbytné upravit metodologii tak, že dotazy směřující na alokaci daňových odvodů respondentů (spotřebitelů veřejných služeb) je třeba pokládat jen těm, kteří ze svého příjmu daně odvádějí.

Byly zkoumány i korelace mezi proměnnými (tabulka 2).

Tabulka 2
Korelace mezi výstupními proměnnými

	WTP	WTA	TAXASSIGN	TAXCONTR
WTP	1.000			
WTA	0.336***	1.000		
TAXASSIGN	0.112***	0.036	1.000	
TAXCONTR	0.490***	0.251***	0.158***	1.000

* significant at 0.1, ** significant at 0.05, *** significant at 0.01

Zdroj: vlastní zpracování

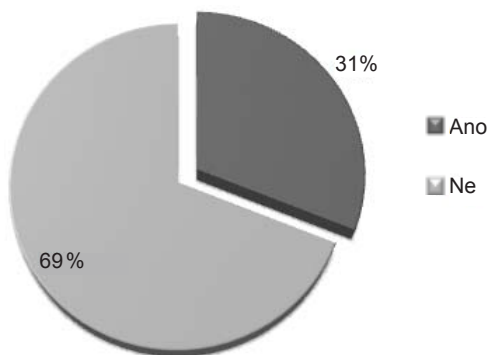
Významné korelace existují mezi všemi výstupními proměnnými kromě vztahu mezi WTA a TAXASSIGN. Nejsilnější závislost je pak mezi WTP a TAXCONTR. V obou případech se jedná o otázky směřující na alokaci finančních prostředků z rozpočtu spotřebitele.

Všechny předchozí otázky nestaví do kontroverze čtenáře a skutečné roční náklady knihovny. Ty jsou podle informace z výroční zprávy knihovny 1 400 Kč. I na **ochotu platit jasně definované roční náklady** směřoval jeden z dotazů v rámci výzkumu. Výsledky dotazníkového šetření ukazují obrázek 2.

Respondenti na tuto částku reagovali tím, že pokud by tato částka měla pocházet z jejich disponibilního důchodu, pak by tuto částku (resp. 1 400 Kč, měsíčně se jedná o částku přibližně 117 Kč) nebyli ochotni knihovně každý rok přispívat. Odmítnutí přispět tuto částku se vyjádřilo téměř 69 % všech platných respondentů. Tento **výsledek jasně navazuje na výsledky předchozí, které také prokazují platnost teorie černého pasažera v praxi.**

Obrázek 2

Ochota platit knihovně 1 400 Kč/rok z disponibilního důchodu

Zdroj: vlastní zpracování dle dotazníkového šetření

3. Závěr

Míra dobrovolného přispívání na kolektivní účet účastníky experimentu testujícího preference spotřebitelů kolektivních statků (ochotu platit za spotřebu statků, která jim přináší užitek a ze spotřeby, ze které je nelze vyloučit), se pohybovala v průměru za všechny kola experimentu na úrovni cca 53 %. Vědecký předpoklad, který byl předmětem testování a vycházel jednak z teorie černého pasažéra, ale i z výsledků mnoha doteď realizovaných ekonomických experimentů v oblasti kolektivních statků (Holt, Laury, 1997; Isaac, 1985; Isaac, Walter, Williams, 1990; Ledyard, 1995; Špalek, 2011) se potvrdil.

Je tedy možné konstatovat, že víc jak polovina účastníků dobrovolně přispívala na kolektivní účet a téměř polovina zaujala strategii černého pasažéra. Ochota platit za kolektivní statek vzrostla poté, co účastníkům bylo umožněno navzájem komunikovat, avšak po určitém čase opět i kvůli komunikaci klesla úroveň na 50 %. Tato skutečnost potvrzuje Buchananovu teorii klubů (1987), která vysvětluje, že kolektivní spolupráce může vzniknout i bez přítomnosti státní autority a to na dobrovolném základě, avšak jen ve společnosti s malým počtem členů, kde je možná vzájemná komunikace členů – kde „každý každého vidí“.

Naproti tomu, 50% zdrojů optimální alokace v případě existence statku kolektivní spotřeby generovaných dobrovolnými směňami je z pohledu teorie ekonomie blahobytu nedostatečné, teorie černého pasažéra jako hlavního argumentu pro organizované směny byla výsledky tohoto experimentu značně oslabená. Z tohoto pohledu mají výsledky ekonomických experimentů testujících ochotu spotřebitelů dobrovolně zaplatit za spotřebu kolektivních statků svůj význam v diskusi o rozsahu veřejně financovaných a produkováných statků na politickém trhu, který selhává častěji než trh ekonomický. Naznačují způsob jako minimalizovat selhávání politického trhu, jež nevyhnutelně vyplývají z logiky jeho fungování – omezit rozsah organizovaných multilaterálních výměn, o kterých se na politickém trhu rozhoduje. Pokud už je zabez-

pečování statku předmětem organizovaných multilaterálních výměn – je financován z veřejných zdrojů, má smysl uvažovat, do jaké míry je vhodné financovat jej veřejně.

Odpověď na tuto otázku nabízejí studie testující WTP. Z provedeného výzkumu jasně vyplývá, že čtenáři Městské knihovny v Praze si uvědomují užitečnost veřejných služeb. Dokazují to ochotnou za služby zaplatit. To platí pro 80,6% respondentů, ostatní se svým vyjádřením staly černými pasažéry, neboť odmítají za služby platit i přesto, že jich využívají (mezi respondenty patřili pouze aktivní návštěvníci knihovny). Simulace situace spotřeby veřejného statku v podobě experimentu identifikovala nižší podíl černých pasažérů mezi spotřebiteli statku než průzkum ochoty spotřebitelů zaplatit za konkrétní veřejný statek (služby knihoven) v reálných podmínkách. To přináší další zajímavý poznatek rozvíjející závěry ekonomického experimentu – pokud spotřebitelé uvažují o konkrétním statku, jsou schopni reálně ohodnotit užitky z jeho spotřeby a mají určenou cenu, kterou by měli za spotřebu statku zaplatit – jejich ochota projevít preference ve spotřebě statku, ochota zaplatit za statek klesá.

Tyto závěry nabízení odpovědi na dvě základní otázky výzkumu týkající se opodstatněnosti rozhodnutí o veřejném financování statku a efektivnosti zrealizování tohoto rozhodnutí – zda má být statek financovaný veřejně a do jaké míry budou zastoupené na financování statku zdroje veřejné.

Na zabezpečování služeb veřejných knihoven by se měl podílet stát, určitá míra financování z veřejných zdrojů je opodstatněná (experiment, stejně tak jako průzkum WTP úplně nevyloučil existenci černého pasažera, proto není možné předpokládat, že optimální množství statku vznikne jen prostřednictvím dobrovolných bilaterálních výměn), avšak existuje prostor v širší míře uplatnit spoluúčast spotřebitelů (čtenářů) na financování služeb (ochota dobrovolně zaplatit za spotřebu statku, kde není možné vyloučení ze spotřeby, přece jen u části členů kolektivu existuje, roste s možností vzájemné komunikace, ale klesá s konkretizací statku, tj. s konkretizací jeho přínosů ve spotřebě a určení jeho ceny). Stanovení konkrétní míry spoluúčasti spotřebitelů na financování veřejné služby je však složitá vzhledem k problematičnosti kontingentního oceňování (zejména z důvodu vysoké náročnosti na abstraktní vyjadřování respondentů).

Výzkumníkům z výzkumu vyplynulo, že existuje jasná závislost mezi validitou odpovědi a stylem kladení otázek, stejně tak markantní rozdíl mezi výsledky zjištění přístupem WTA a WTP. Výsledky dotazování stejného základního souboru prostřednictvím obou přístupů napovídají pouze interval, ve kterém se nachází konečný výsledek. Dalším způsobem, jak ovlivnit vypovídací schopnost respondentů je zakomponovat do dotazů i platební prostředek.

Literatura

- AABO, S. 2005. Are Public Libraries Worth their Price?: A Contingent Valuation Study of Norwegian Public Libraries. *New Library World*, Vol. 106, No: 11/12, pp. 487–495.
- AABO, S. 2007. *Public Libraries and Valuation: A Norwegian Study Applying a Non-market Approach*. Informacijos Mokslai, 2007, pp. 115–124.

- ARROW, K. 1963. *Social Choice and Individual Values*. 2nd edition. New York: J. Wiley and Sons, 1963. Library of Congress Catalogue Card Number 63-23124.
- BASTIAT, F. 1966. *Economic Harmonies, Irvington-on-Hudson*. New York: Foundation for Economic Education, 1966.
- BAUMOL, W. J. 1965. *Economic Theory and Operations Analysis*. 2nd edition. Engelwood: Prentice-Hall, 1965. 606 s. ISBN 10-121-156-8.
- BOWEN, H. R. 1943. The Interpretation of Voting in the Allocation of Economic Resources. *Quarterly Journal of Economics*, 1943, Vol. 58, No. 1, pp. 27–48. ISSN 0033-5533.
- BUCHANAN, J. 1996. *Hranice slobody*. Bratislava: Archa, 1996. ISBN 80-7115-072-X.
- BUCHANAN, J. M.; TULLOCK, G. 1962. *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. Michigan: University of Michigan Press, 1962. 384 s. ISBN 04-720-610-03
- BUCHANAN, J. M. 1969. *Cost and Choice: At Inquiry in Economic Theory*. Chicago: University of Chicago Press. 1969. 120 s. ISBN 02-260-781-83.
- BUCHANAN, J. 1998. *Veřejné finance v demokratickém systému*. Praha: Computer Press, 1998. ISBN 80-7226-116-9.
- BUCHANAN, J. M. 1987. *Economics. Between Predictive Science and Moral Philosophy*. Texas: Texas A&M University Press, 1987. 413 s.
- ČERNÝ, P. Závěrečná zpráva z Dotazníkového šetření pro projekt Metodika měření hodnoty služeb knihoven. Interní materiál. Praha: Městská knihovna v Praze.
- HAYEK, F. A. 1994. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Praha: Akademie věd ČR, 1994. ISBN 80-200-0241-3.
- HICKS, J. R. 1939. The Foundations of Welfare Economics. *Economics Journal*, 1939, Vol. 49, No. 196, pp. 696-712. ISSN 1468-0297.
- HOLT, C. A.; LAURY S. K. 1997. Classroom Games: Voluntary Provision of a Public Good. *Journal of Economic Perspectives*, 1997, Vol. 11, No. 4, pp. 209–215. ISSN 0895-3309.
- HRONEC, Š.; ŠTRANGFELDOVÁ, J. 2013. Socio-economic Effects of Education in the Context of Economic Return. *New Educational Review*, 2013, Vol. 32, No. 2, pp. 172–183. ISSN 1732-6729
- ISAAC, M. R.; WALKER, J. M.; WILLIAMS A. 1990. Group size and the voluntary provision of public goods: Experimental evidence utilizing very large groups. Mimeo. Arizona: University of Arizona, 1990.
- ISAAC, M. R. 1985. Public Goods Provision in an Experimental Environment. *Journal of Public Economics*, 1985, Vol. 26, pp. 51–74. ISSN 0047-2727.
- JOHNSON, D. 1997. *Teória verejnej voľby*. Bratislava: SOFA, 1997. ISBN 80-8575-243-3.
- KALDOR, N. 1939. Welfare Propositions in Economics. *Economic Journal*. 1939, Vol. 49, No. 195, pp. 549–552. ISSN 1468-0297.
- LEDYARD, J. O. 1995. Public Goods: A Survey of Experimental Research. [online]. California: Division of the humanities and social sciences california institute of technology. [cit. 2012-07-12]. Dostupné na <http://www.financeauver.org>.
- LINDHAL, E. 1964. Just Taxation – A Positive Solution. In: *Classics in the Theory of Public Finance*. 3rd edition. London: MacMillan & Co Ltd., 1964.
- MALÝ, I.; SOUKUPOVÁ, J. 2013. Competitive Environment in Waste Management and its Impact on Municipal Expenditure. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2013, Vol. 61, No. 4, pp. 1113–1119
- MENGER, C. 1994. *Principles of Economics*. Grove City: Libertarian Press, 1994. 228 s. ISBN 0910884277
- MISES, L. 2006. *Lidské jednání: Pojednání o ekonomii*. Praha: Liberální institut, 2006. ISBN 80-86389-45-6.

- MISSINGHAM, R. 2005. *Libraries and economic value: a review of recent studies*. Performance Measurement and Metrics, 2005, pp. 142–158.
- MUSGRAVE, R.; MUSGRAVE, P. 1994. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994. 580 s. ISBN 80-856-037-64.
- MUSGRAVE, R. A. 1959. *The Theory of Public Finance*. London: McGraw – Hill Book Company, Inc., 1959. ISBN 0333613554.
- NEUMANN, J.; MORGENSTERN, O. 1980. *The Theory of Games and Economic Behavior*. 3rd edition. Princeton University Press, 1980. 648 s. ISBN 06-910-036-29.
- NEMEC, J. 1996. Public Goods and Externalities - The Austrian Approach. *Finance a úvěr*, 1996, No. 7, pp. X5-418. ISSN 0015-1920.
- NEMEC, J. 1998. Úloha státu v tranzitivnej ekonomike: vybrané mikroekonomické aspekty. *Ekonomický časopis*, 1998, Vol. 46, No. 5, pp. 655–670. ISSN 0013-3035
- NEMEC, J.; OCHRANA, F.; ŠUMPÍKOVÁ, M. 2008. Czech and Slovak Lessons for Public Administration Performance Evaluation, Management and Finance. *Ekonomický časopis*, 2008, Vol. 56, No. 4, pp. 353–369. ISSN 0013-3035.
- NEMEC, J.; MERIČKOVÁ, B.; ŠTRANGFELDOVÁ, J. 2010. The Ownership Form of Hospitals from the Point of View of Economic Theory and the Slovak Practice. *Ekonomie a manažment*. 2010, Vol. XIII, No. 2, pp. 19–31. ISSN1212-3609.
- NISKANEN, A.; WILLIAM, J. 1971. *Bureaucy and Representative Government*. Chicago: Aldine, Atherton, 1971. 241 s. ISBN 02-020-604-03.
- OCHRANA, F.; NEKOLA, M. 2009. Economic Evaluation of Public Programs. *Ekonomický časopis*, 2009, Vol. 57, No. 5, pp. 458–74. ISSN 0013-3035.
- PARETO, V.; SCHWIER, A. S. 1927. *Manual of Political Economy*. August M Kelley Pubs, 1927. 504 s. ISBN 06-780-088-17.
- PAVEL, J.; GALUŠČÁK, K. 2012. Taxes and Benefits: Work Incentive Effects of Policies. *Finance a úvěr*, 2012, Vol. 62, No. 1, pp. 27–43. ISSN 0015-1920.
- RAGUSEO, D.; KUVÍKOVÁ, H. 2008. The Economic Rationale of Non-profit Organizations in the Delivery of Welfare Services. *Ekonomický časopis*, 2008, Vol. 56, No. 8, pp. 764–780. ISSN 0013-3035.
- ROTH, A. E.; KAGEL, J. H. 1997. *Introduction to experimental economics: The Handbook of experimental economics*. Princeton: Princeton university press, 1997. 740 s. ISBN 06-910-589-70.
- ROTHBARD, M. 1977. Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics. New York: Center for Libertarian Studies, Occasional Paper Series No. 3, 1977. ISSN 0267-7105.
- ROTHBARD, M. 2001. *Ekonomie státních zásahů*. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-10-3.
- ROTHBARD, M. 2005. *Zásady ekonomie: od lidského jednání k harmonii trhů*. Praha: Liberální institut, 2005. ISBN 80-86389-10-8.
- SAMUELSON, P. 1954. The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics and Statistics*, 1954, Vol. 36, No. 4, pp. 378–389, ISSN 0034-6535.
- SMITH, V. L. 1982. Microeconomic Systems as an Experimental Science. *American Economic Review*. 1982, Vol. 72, No. 5, pp. 923–55. ISSN 0002-8282.
- STEJSKAL, J. et al. 2013. *Měření hodnoty veřejných služeb (na příkladu veřejných knihoven)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013.
- STEJSKAL, J.; CHARBUSKY, M. 2004. Modely řízení a hodnocení kvality veřejných služeb. *E+M Ekonomie a management*. 2004, Vol. 7, No. 4, pp. 53–57. ISSN 1212-3609.
- STEJSKAL, J.; MATATKOVÁ, K.; HAJEK, P. 2012. Public Services Value Determining – Case of Public Libraries. *Applied economics, business and development (AEBD)*, 2012. pp. 140–145.

- ŠEBO, J.; MACEJÁK, Š. 2008. *Záujmové organizácie a lobing*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB, 2008. ISBN 978-80-8083-653-5.
- ŠENEKLOVÁ, J.; ŠPALEK J. 2009. Jsou ekonomové jiní? Ekonomický model versus realita. *Politická ekonomie*, 2009, Vol. 57, No. 1, pp. 21–45. ISSN 0032-3233.
- ŠPALEK, J.; Z. BERNÁ. 2012. Effectiveness of Charitable Lottery Design: Experimental Evidence from the Czech Republic and Russia. *Ekonomický časopis*, 2012, Vol. 60, No. 3, pp. 239–258. ISSN 0013-3035.
- ŠTRANGFELDOVÁ, J.; HRONEC, Š. 2008. Metódy a spôsoby transferu výsledkov vedy a výskumu do praxe. *Academia*, 2008, Vol. 19, No. 1., pp. 16–26. ISSN 1335-5864.
- THURSTON, L. L. 1931. The indifference function. *Journal of Social Psychology*, 1931, Vol. 2, No., pp. 139–167. ISSN 0022-4545.
- WICKSELL, K. 1994. *Finanztheoretische Untersuchungen (Economics reprints)*. Britol: Thoemmes Kontinuum, 1994. s. 368. ISBN 18-550-615-70.
- WICKSELL, K. 1964. A new Principle of Just Taxation. In: *Classics in the Theory of Public Finance*. 3rd edition. London: MacMillan & Co Ltd., 1964.

VALUE OF COLLECTIVE CONSUMPTION GOODS

Beáta Meričková, Matej Bel University in Banská Bystrica, Faculty of Economics, Tajovského 10, SK – 975 90 Banská Bystrica (beata.merickova@umb.sk); **Jan Stejskal**, University of Pardubice, Faculty of Economics and Administration, Studentská 95, CZ – 532 10 Pardubice (jan.stejskal@upce.cz)

Abstract

The goal of this paper is to develop the theoretical framework of the public goods provision. This theoretic contribution is based on the critical analysis of mainstream economics theories dealing with public goods as market failure (neoclassical economics and neoliberalism) and on the results of own economic experiment examining the “free-riding” behaviour in the voluntary provision of public goods. The “free rider” problem is one of the main reasons for government intervention in the market. However, there is an inefficiency of public decision making on public provision and financing of selected goods because of the estimating goods values (ex-post consumer utility) problem. Moreover, the results of economic experiments do not support the pure “free rider” theory. However, the economic experiment simulates the real public good consumption that is why this paper contains also the survey of consumers’ willingness to pay for specific public goods (public library services) in real terms based on the methodology of contingent valuation method.

Keywords

public goods, public goods values (ex-post consumer utility), “free rider” theory, economic experiment, willingness to pay

JEL Classification

H41, H42, H44, I38